

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Роянова І.В.

студент,

Науковий керівник: Шило О.Г.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри,*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСНОВНІ ПИТАННЯ СКЛАДАННЯ ДОСУДОВОЇ ДОПОВІДІ ЯК ОДНІЄЇ З ФУНКЦІЙ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ

З прийняттям Закону України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 року відбувається поступове перетворення існуючої кримінально-виконавчої інспекції в орган пробації, що має інше функціональне призначення, а саме, випробування особи, яка вчинила злочин, і оцінку можливості її виправлення без позбавлення або обмеження волі. Як зауважує Автухов К. А., реалізація таких об'ємних функцій потребує більш виваженого організаційного підходу, що полягав би в розподілі відповідних функцій між окремими підрозділами пробаційних інспекцій на місцях [1].

Актуальність запровадження, функціонування та розвитку органу пробації в Україні обумовила спрямованість вектору нашого дослідження на аналіз досудової доповіді як однієї з функцій органу пробації та вирішення основних питань її складання.

Особливості, підстави складання досудової доповіді передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України «Про пробацію» та Наказом Міністерства Юстиції України про затвердження Порядку складання досудової доповіді від 27.01.2017 № 200/5.

«Досудова доповідь – це вітрина служби пробації. Сприйняття служби тими, від кого залежить винесення вироку, на всіх рівнях формується на основі якості й відповідності цього документа», – так зазначає англійський учений Д. Вітфілд з цього приводу [2, с. 59].

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про пробацію» [3] досудова доповідь складається під час досудової пробації. Остання, згідно зі ст. 8 цього Закону є одним із різновидів пробації поряд з наглядовою та пенітенціарною.

Функцією складання досудової доповіді наділені органи пробації більшості держав світу. Відрізняється назва досудової доповіді, наприклад,

досудовий звіт (Молдова, Данія, ФРН), звіт до винесення вироку (Іспанія, Естонія, Англія та Уельс, Ірландія, Латвія, Словаччина), оціночний звіт (Румунія), звіт з проведення соціального розслідування (Болгарія, Фінляндія, Франція, Угорщина, Швеція) [4]. Але це не головна відмінність.

Зарубіжний досвід підтверджує, що підготовка досудової доповіді не є обов'язковою в кожному конкретному випадку розгляду справ і не всі учасники кримінального процесу мають право ініціювати її складання. Так, у більшості країн (Румунії, Іспанії, Естонії) [4] досудовий звіт надається в обов'язковому порядку під час учинення злочину неповнолітнім, в інших же випадках – на вимогу суду або прокурора. В Латвії особа повинна мати статус обвинуваченого (а не підозрюваного) і досудовий звіт складається тільки на вимогу суду або прокурора.

Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України «Про пробацію» рішення про складання досудової доповіді приймається у підготовчому засіданні як за власною ініціативою суду, так і за клопотанням сторін. Також, на підставі ч. 2 ст. 314-1 КПК досудова доповідь складається щодо особи, *обвинуваченої* у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі. Тобто, підкреслюється, що ініціювати складання досудової доповіді можна відносно обвинуваченого і на стадії підготовчого провадження.

Проте, на нашу думку, ініціювання судом підготовки досудової доповіді не зовсім відповідає основному завданню кримінального провадження щодо забезпечення неупередженого розслідування і судового розгляду. Адже така активність суду може певним чином свідчити про його упередженість, встановлення вже на стадії підготовчого провадження обставин, що характеризують обвинуваченого і мають бути враховані в обвинувальному вироку суду при визначенні йому покарання. Тому більш доцільним було б передбачити ініціювання складання досудової доповіді на стадії досудового розслідування, що вплинуло б на повноту і всебічність досудового розслідування і реалізацію принципу забезпечення доведеності вини.

Крім того, передбачені випадки, коли досудова доповідь взагалі не складається. Наприклад, щодо особи, стосовно якої прокурором складено клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності; щодо особи, яка вже відбуває покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі; щодо неповнолітнього, стосовно якого прокурором у порядку, передбаченому статтею 497 цього Кодексу, складено клопотання про застосування до нього примусових заходів виховного характеру та інші випадки, передбачені ч. 4 ст. 314-1 КПК України.

Наступною особливістю досудової доповіді є, наприклад, в Естонії, де зібрана під час її складання інформація про особу, що вчинила злочин, є підставою для закриття кримінального провадження, якщо буде підтверджено

відсутність самої події або складу злочину. У Румунії та Ірландії досудовий звіт є інструментом для винесення вироку в справі [4].

За українським законодавством функціональне призначення досудової доповіді дещо інше. Згідно з ч. 5 ст. 314-1 КПК України досудова доповідь не може використовуватися у кримінальному провадженні як доказ винуватості обвинуваченого у вчиненні злочину, що відповідає принципу відсутності в кожному доказі наперед встановленої сили.

Відповідно до Порядку складання досудової доповіді [5] вона повинна включати: соціально-психологічну характеристику обвинуваченого, в якій міститься інформація про особистість обвинуваченого та умови його життя відповідно до факторів ризику, що впливають на поведінку обвинуваченого; оцінку ризику вчинення повторного кримінального правопорушення; висновок про можливість виправлення без позбавлення або обмеження волі на певний строк з урахуванням доступних програм та послуг, за умови реалізації яких можливо досягнути належної поведінки без застосування покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства.

Ще одна особливість складання досудової доповіді в Україні полягає у наданні права обвинуваченому на участь у підготовці під час її складання. Але його участь та надана ним інформація має сприйматись працівником органу пробації об'єктивно та незалежно і перевірятись у разі вияву сумнівів. Доповідь взагалі має висловлювати незалежну та неупереджену думку працівника органу пробації стосовно обвинуваченого та вчиненого ним злочину. Тобто, на думку Ткач Т. П., визначальне значення відіграватиме психологічне, соціальне оцінювання особи обвинуваченого, тому зростає необхідність у кваліфікації працівників органу пробації в сфері психології та соціології [6, с.63]. Проте, законодавство потребує подальшого розвитку в напрямі визначення кваліфікаційних вимог.

Крім того, актуальним є питання визначення строків для підготовки досудової доповіді. Закон України «Про пробацію» та Кримінальний процесуальний кодекс не вказують в які строки досудова доповідь повинна бути складена. В ч. 5 ст. 314 КПК зазначено, що суд постановляє ухвалу із зазначенням строку підготовки такої доповіді. З цього випливає, що саме суд в кожному конкретному випадку вирішує це питання. В свою чергу, для складання досудової доповіді працівник органу пробації повинен вивчити оточення, в якому знаходився обвинувачений, умови його життя, оцінити ризики вчинення ним повторного кримінального правопорушення і на підставі цього вже дійти висновку про можливість чи неможливість виправлення особи без позбавлення або обмеження волі. Тобто, головне, щоб такий аналіз не зводився до формальної процедури, інакше функції працівника органу пробації будуть прирівняні до обов'язків слідчого. На нашу думку, строки для складання досудової доповіді повинні бути розумними враховуючи обставини в кожному кримінальному провадженні.

Таким чином, проведене нами дослідження досудової доповіді як однієї із функцій органу пробації, а також зарубіжний досвід її функціонування надає можливість зробити висновок, що впровадження досудової пробації є прогресивним і важливим кроком для кримінального судочинства в Україні, що вплине на ефективність судового розгляду та забезпечення права на справедливий суд.

Що стосується законодавства, яке регламентує особливості складання досудової доповіді, то воно потребує подальшого розвитку та вдосконалення в напрямі визначення строків для її складання і кваліфікаційних вимог, що висуваються до представників персоналу органу пробації.

Список використаних джерел:

1. Автухов К. А. Проблеми законодавчого закріплення впровадження пробації в Україні / К. А. Автухов. // Теорія і практика правознавства. – 2013 . Вип. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_55
2. Вітфілд Д. Вступ до служби пробації : моногр. / Вітфілд Д. – К. : Атіка, 2004. – 236 с.
3. Закон України «Про пробацію» від 5.02.2015 No 160-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/160-19>
4. Probation in Europe. Published by CEP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cep-probation.org/knowledgebase/probation-in-europe-update/>
5. Порядку складання досудової доповіді від 27.01.2017 N 200/5. Затв. Наказом Міністерства Юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0121-17>
6. Ткач Т. П. Досудова доповідь служби пробації: поняття, необхідність, функції // Науковий вісник 1, 2014 р. – С. 56-65.